

ÇEVİRİLER – AKTARMALAR

ANAR VE MİRZA CELİL *

(SON SÖZ YERİNE)

Nurlana ALİYEVA

Edebiyat ve tenkit açılarından her zaman dikkatleri çekmiş olan Anar'ın sanat anlayışı ve çalışmaları hakkında zaman zaman farklı görüşler ortaya konulmuştur. Anar bazen kişisel husûmet ya da birtakım ön yargılar sonucu haksız değerlendirmelere maruz kalmış, bazen de anlaşılabilmesi nedeni ile hak etmediği tenkitlerle karşılaşmıştır. Ama o bütün bunları gerçek bir aydın edası içerisinde, kendisine, yeteneğine, çalışmalarına olan öz güveni sayesinde, sakin, soğukkanlı ve ağırbaşlı bir tavır ile karşılamıştır. (Bazen de hiçbir tepki vermeyip yorumu sadece okuyucuların ve toplumun muhakemesine bırakmıştır.)

Anar'ın edebiyat aleminde ilgiyle okunan eserleri hakkında en ciddi tenkitleri ortaya koyanlardan biri de Profesör Seyfulla Esedullayev'dir. Esedullayev'in bu konuda neler söylediğini hep beraber görelim

Anar'ın, çalışmalarında Celil Memmedkuluzâde'nin izinden gittiğini ifade eden Esedullayev, onu, toplumumuzdaki olumsuzlukları abartmakla suçladı: “İlk bakışta insan onun, şehir meşşanlarını¹ tenkit ettiğini zanneder (“Ağ Liman” povestinden bahsedilmektedir.- N.E). Ancak sonradan, yazarın bu yönde hedefe ulaşmakta güçlük çektiği görülür. Çünkü yazarın sanatçı kimliği henüz oturmamış ve yeterince şekillenmemiştir. Yazar söz konusu kesimle mücadelede, ancak idealist tavır sergilerken başarılı olabilmektedir. Mevcut durum açısından ise kahramanları üzerindeki sorumluluğu sonuna kadar aynı başarı ile sürdürememektedir. (S. Esedullayev. *Müasir Nesrimizin İnkişaf Meyleri. “Tarix, senetkar, müasirlik” kitabında. B. Gençlik, 1975, s. 94*)

Münekkit bedî esere Sosyalist Realizm'in dogmatik kriterlerini esas alarak yaklaştığı için, yazara “meşşanlığa karşı mücadele” görevi yüklüyor ve bu mücadelenin gerektiği kadar keskin ve sert yürütülmediğini ifade ediyor. (“hedef”, “gülle” gibi temel muharebe unsurlarından istifade etmek, Sosyalist Realizm'in mücadelecî tenkit anlayışının bir özelliği idi.) Halbuki yazar “Ağ Liman” da hiç de meşşanlıkla “amansız bir mücadele kaygısında” değildir. Eserde daha önemli beklentiler sergileniyor. Zira eğer yazarın böyle bir amacı olsaydı , bu konuda gazete makalelerini tercih ederdi. Aslında Anar yaşanan hayatın, salt gerçeğin tasvirini yapmış, onun yorumunu okuyucuya bırakmıştır. Yazarın bu konuda ne derece başarılı olduğu ise söz konusu münekkidin hemen sonraki ifadelerinden anlaşılmaktadır: “...Anar'ın kahramanları sanki hayata farklı bir cepheden bakmaktadırlar. “Ağ Liman” povestinin kahramanlar alemi tamamen deformasyonlar ve halisünasyonlardan ibarettir. Onların hayatı, hayalî ve gerçek varlıklar arasında cereyan ediyor...”

Bilindiği üzere, müspet ya da menfî, edebî kahramanın karakteristik özelliklerini yazardan (açıkça) beklemek sanatsal bakıştan yoksunluğun ifadesidir. Zira kahramanın bu yönü eserde tahlile açık bir mazmun olarak yer alır. Eğer yazar, kahramanlarının mefkûre sahibi olmamalarını, uyku halinde, halisünasyonlarla yaşamalarını edebî ölçüler içerisinde canlı ve etkin bir şekilde tasvir edebilmişse amacına ulaşabilmiş demektir. Bu da yazarın başarısı olarak değerlendirilmelidir.

* Nurlana Aliyeva, “Anar ve Mirza Celil” , *Anar, Şahsiyyet ve Sanatkar*, Tahsil Neşriyat, Bakı 1999, s.124-134.

¹ Meşşan: Metinde, varlık sahibi, sefahat peşinde koşan sığ kişilikler.

S. Esedullayev'in bu subjektif değerlendirmelerini diğer münekkitler kabul etmediler ve onun bakış açısındaki yanlışları ortaya koydular. Yeni Azerbaycan nesrinin en güçlü münekkit ve araştırmacılarından Akif Hüseyinov da yukarıda belirtilen ifadelerle karşı çıkarak, yazarın "Ağ liman" povestinde, manevî değerlerden yoksun insanların sıkıntılarına yönelerek, eserdeki kahramanların ve çevresinin hayata bakış açılarını tahlil ettiğini ortaya koydu. Eser hakkındaki yorumlardan birisi şu şekildedir:

"Anar'ın kahramanlarının hiçbirinde hayata dair idealist bir bakış açısı yoktur" Yani yazar böyle karakterler yaratamamakla suçlanmaktadır. Şaşılacak şey! Peki eğer yazar eserinde bu tür ideallerden yoksun olanların hikâyesini vermeyi, hayattan bir beklentisi olmayan insanların yaşadıkları huzursuzluğu anlatmayı hedefledi ise ne olacak? Bu hedefe idealistlerden hareket ederek ulaşmak mümkün değildir ve bu nedenle (seçilen) meşşanlar muhiti münekkitte böyle bir etki yaratmıştı (Ancak bu kanaate bütünü ile katılmak zordur)... Peki münekkit S. Esedullayev'in bu kanaati, Anar'ın başarısını teyid etmez mi?

Bize öyle geliyor ki, tamamıyla doğru bir yaklaşım olarak bu konuda münekkit A. Hüseyinov'a katılmamak mümkün değildir. Diğer taraftan S. Esedullayev'in bu değerlendirmesine, "Ağ Liman"daki kahramanların hiçbirinin idealist olmadığı yorumuna da bütünüyle katılmak pek mümkün değildir. Zira insanlar (özellikle de eserde-Ne'met ve Tahmine) sıradan ve manasız hayatlarından duydukları bezginlikle daima romantik hayallere kapılmakta, hatta uykularında da bu arzu ve beklentilerinin peşinden koşmaktadırlar. Dolayısıyla onların gelecek beklentisi içerisinde olmadıklarını söylemek mümkün değildir. Doğrudur, ağ liman ve kırmızı gemi gibi santimantel ve romantik arzular Sosyalist Realizm kahramanlarının bilinen klişeleri ("sınıf mücadelesi", "emperyalizm ile mücadele" vs gibi) ile karşılaştırıldığında hayli soyut kavramlar olarak karşımıza çıkabilir. Ancak itiraf edelim ki, onlardan çok daha cazip ve güzeldir. Bize öyle geliyor ki burada bütün mesele "parlak ideal (ümit dolu beklenti)"den kimin ne anladığıdır.

Genellikle, Anar'ın eserlerindeki tenkidî bakış, toplumdaki manevî kesalete, şehirleşmeye karşı itiraz, S.Esedullayev'in fikrince zararlı ve hatta korkulu bir sürece işaret ediyordu. O, yeni Azerbaycan nesrinin bu yetenekli temsilcisini diğer tanınmış yazarlarla karşılaştırarak eserlerindeki "tehlikeli" meyli şu şekilde açıklıyordu: "S. Rahimov'un S. Ahmedov'un Afgan'ın ve başkalarının eserlerinde kendini gösteren ifşa edici meyiller Anar'ın eserlerinde uç noktalara ulaşıyor, hayatı kahramansızlaştırma meyilleri göze çarpıyor" (Yine orada: s. 95). Daha sonra münekkit, edebiyatımızda mevcut cemiyetin ahlaki ve manevî normlarına karşı itiraz motiflerinin güçlenmesi ile ilgili olarak bütün yazarları uarmayı görev sayıyordu: "...İfşa edici tarzı benimseyen yazarlarımız unutmamalıdır ki, C. Memmedkuluzâde'nin ve E. Hakverdiyev'in ifşa ve tenkit ettiği sosyal muhit çoktan ortadan kaldırılmıştır ve bu nedenle de onların sanat anlayışını taklit etmeğe ihtiyaç yoktur" (Yine orada).

Elbette, şimdi bu suçlama ve tenkitler insana hayli tuhaf gelmektedir. Ancak o dönemlerde bütün bunlar toplumun ihyasına öncülük eden münekkidin en ciddi ve tesirli delilleri kabul edilirdi. Güya Mirza Celil'in ve Hakverdiyev'in tenkit ettiği içtimai muhit değişmiş, dolayısıyla onlar gibi yazmak manevî çirkinliklere, bunlara sebep olan sosyal adaletsizliklere, içtimai belalara itiraz etmek de yersiz idi. Halbuki, bildiğimiz gibi totaliter Sovyet cemiyetinde de yeterince manevî ve sosyal çirkinlikler mevcuttu. Sosyalist Realizm'in yalancı iyimserliğinden, tanrılaştırma eğiliminden imtina eden yazarlar, şüphesiz ki sadece bizde değildi. Birçok Sovyet cumhuriyetlerinde, özellikle de Rus edebiyatında açık fikirli yazarların hepsi artık o yıllarda bu dogmatik nazariye ve metodla yollarını ayırmışlardı. İfade etmeseler de, sanatsal faaliyetlerinde resmi ideolojiden ve onun sanattaki talepkâr prensiplerinden doktrininden tamamen çekilmişlerdi. Azerbaycan edebiyatında da 60'lı yıllarda bu süreç başladı ve giderek daha da derinleşti. Bazı edebiyatçı ve münekkitler ise bu gelişmenin mahiyetini ve boyutlarını anlamayarak edebiyatı yine modası geçmiş muhafazakâr taleplere tabi kılmaya çalıştılar.

Tabii ki, Sovyet edebiyatının tecrübesinde Sosyalist Realizm'den uzaklaşma eğilimi güçlendikçe nazarî sahada da, buna paralel olarak, söz konusu tavrı destekleyecek çeşitli araştırmalar yapılıyordu.. 60'lı yıllarda Sosyalist Realizm hakkında yapılan geniş kapsamlı tartışmalarda Sovyet edebiyatında Sosyalist Realizm ile beraber, diğer edebî cereyanlar –Tenkidî Realizm, Romantizm, Naturalizm,

Santimentalizm, Modernizm v.s de mevcut olabilir. Yani artık Sosyalist Realizm'in mutlak hakim konumu tartışılmaya başlandı. (Ovçarenko, Xrapçenko, Parxomenko v.b. eserleri)

O halde, S. Esedullayev'in bahsettiği "tenkidî realizmin geri dönmesi" aslında o devirde hiç de öyle ciddi bir tehlike olarak görülüyordu. Hayatın kahramansızlaştırılması konusunda da münekkidin rahatsızlık duymasına gerek yoktu. Kaldı ki tenkidî realist tarzda yazmak hiçbir şekilde edebiyatın kahramansızlaşması da demek değildir. Zira bilindiği üzere edebiyatta "kahraman" anlayışı, hayattakinden hayli farklıdır. Edebiyatta kahraman denildiği zaman hem müspet, hem de menfî karakterler kastedilebilir. Bu nedenle eserleri kahramanlardan arındırma konusunda söylenenler hiçbir şekilde gerçeğe uygun değildir.

Şunu da eklemek gerekir ki, sanatta kendinden önceki geleneği, edebî cereyanı sürdürmeyi edebî taklit olarak değerlendirmek mantığa sığmaz. Bu nedenle Anar ya da başka bir muasır yazarın, asrın başlarındaki tenkidî realist yöntemi, Mirza Celil yöntemini ne ölçüde ve hangi yönleri ile örnek alıp geliştirdiklerini, bunun mahiyeti ve asıl sebeplerini araştırmak, öğrenmek ve değerlendirmek gerekir. "60'lı yıllar nesli" nin Mirza Celil ve geleneğine olan büyük ilgisinin başlıca sebebinin büyük münekkit-alim, merhum Aydın Memmedov çok doğru tespit etmişti. O, özellikle on-on beş yıl önce Anar'la girdiği bir tartışmada, "Eğer bu gün edebiyatımızda Celil Memmedkuluzâde geleneğinin canlandırılmasına ihtiyaç hasıl olmuşsa demek cemiyetimizin aslı Mirza Celil devrindeki gerçekliğe benzemeye başlamıştır." diyordu.

Anar da söz konusu tartışma içerisinde münekkidin bu yöndeki fikirlerini teyit ederek, temsil ettiği edebî neslin ve kendisinin Mirza Celil ekolüne olan bağlılığının kaynağını açıklamıştır: Bizim millî karakterimizin millî psikolojimizin, belirli bir karakteristiği olduğunu tasdik eden yazar şöyle der: "Bu açıdan ben Celil Memmedkuluzâde'yi, bizim millî karakterimizi açan, ortaya çıkaran bir anahtar gibi görüyor ve seviyorum".

Yukarıda gösterilen sebeplerle beraber, yeni nesir temsilcileri, zannımızca hem Mirza Celil'i üstad kabul edip, onun, küçük kahramanları ile, sanatının zirvesine ulaştığını düşünüyorlar, hem de ona sahip çıkarak, kendi konularını, edebî kahramanlarını talepkâr sosyalist realist tenkitten korumaya çalışıyorlardı. O yıllarda her şeye, geleneğe olan sadakat çerçevesinde değer biçilirdi ve nasirlerimiz (ancak) bu şekilde Sosyalist Realizm'in "şerefli an'anelerinden uzaklaşmak" suçlamasından büyük ölçüde kurtulabiliydiler.

Bununla beraber, Mirza Celil'e yaslanmak, bazı tenkitçilere (elbette, en cesaretlilerine!) sözü çevirip asıl adrese yönelme imkanı veriyordu. Mesela, son derece yetenekli ve cesaretli alim, araştırmacı ve münekkid Aydın Memmedov yeni nesrin Mirza Celil geleneğine dönme sebebi olarak vaktiyle şöyle demişti: "Eğer Mirza Celil 60'lı yıllardan beri bizim muasırımız ise, bence bu Mirza Celil'in sanatsal gücünden çok, toplumun Mirza Celil'in odaklandığı problemleri yeniden yaşıyor olmasıdır. Eğer bu gün toplum için Mirza Celil, Sabir objektif ise, devrin taleplerine cevap veriyorsa demek ki toplumda öyle olumsuzluklar yaşanmaktadır ki, bunlar Mirza Celil'in yahut Sabir'in poetikasına, onların eserlerinin sosyal mazmun dairesine giriyor (Memmedov. A. Sözümler Eşidilenedek" B. Yazıcı 1998, s. 19).

O yıllarda söz konusu toplum ve mevcut problemler hakkında bundan daha fazla, bundan daha cesurca konuşmak mümkün değildi! Yazar açıkça bildiriyor ki, yazarlarımızın yaşadıkları toplumda (yani Sovyet toplumunda) yeniden "Mirza Celil Üslûbu"na, "Mirza Celil Konuları"na "Mirza Celil Kahramanları"na yönelmeleri öncelikle yaşananların benzerliği ile ilgilidir.

Nesrimizde iki farklı merhaleyi teşkil eden iki edebî nesil arasındaki köklü nitelik farklarının gündeme getirilmesini, onlar arasında büyük fark olduğu yönünde algılanması gibi değerlendirmek elbette mümkündür. Ancak mesele sadece bu değildir. Bu iki nesir tipi (geleneksel Sovyet nesri ve yeni nesri) bedîi-estetik mahiyetine göre tamamen farklıdır. Bu iki nesir tarzı bütünü ile birbirine zıttır ve kriterleri açısından da ayrı uçlarda yer alırlar. Meselenin bu yönünü, yeni nesrin tanınmış temsilcisi ılımlı bir şekilde kendine özgü bir tavırla şöyle açıklıyor: "Edebiyatta nesillerin varisliği konusunda haklı olarak sıkça tartışmalar yapılıyor. Ancak yazarların seleflerinden minnettarlık duygusu içerisinde kabullendikleri

bu olumlu yönleri objektif şekilde gözden geçirirken unutmamalıdır ki, 60'lı yıllardaki Azerbaycan nesrinin en seçkin örnekleri kendi seleflerinin birçok estetik ve etik ölçülerine kıyasla, belli, ölçülerde tenkidî bir bakış açısına sahipti. Bu nesir karşısında artık klişe cevaplar yeterli gelmiyordu... Bu nesir her şeyi bir renkte, pembe veya kara renkte, görmek istemiyor, insanları müspet veya menfi, tenkit ya da inkar edilecekler şeklinde ikiye ayırmıyor ve genellikle alkışlanmak üzere kahramanlar yaratmak hevesi gütmüyordu... Bu nesir “menfi kahraman”da da insanı görebiliyordu.... Elbette ki, yiğitlik, liyakat, vicdan gibi yüksek insani değerleri de göz ardı etmiyordu. Bu edebî değerlerin kapalı fakat tabii ve inandırıcı tezahürünü en sıradan olaylarda, en sıradan insanlarda görüyor ve tasvir ediyordu.” (Anar. Nesrin Fezası.”, Azerbaycan jurnalı.1984, S.7., s. 166)

Kendinden önceki nesir ile sürekli tartışma içerisinde olması bir tarafa, yeni nesir, Sovyet devrinden önceki klâsik nesir tarzımızı yeniden canlandırdı ve onun temsilcileri bu geleneği sürdüreceklerini ifade ettiler. Özellikle C. Memmedkuluzâde ekolünü kendileri için edebî mektep kabul ettiklerini bildirip 20. asır Azerbaycan nesrinin en büyük başarısı olarak bu mektebi alkışladılar. Araştırmacıların ve münekkitlerin büyük bir kısmı da Mirza Celil ile yeni nesir arasındaki bu organik bağlantıyı onayladılar..

Çelişki gibi görünse de aslında durum şudur: Yeni nesir bir taraftan geleneksel nesre karşı koyuyor (Sovyet devri nesrine), diğer taraftan ise en katı şekilde eski geleneğe bağlılığını iddia ediyor.

Yeni Azerbaycan nesrinin Mirza Celil ekolü ile organik bağı Anar şöyle ifade ediyor: “Eğer nesiller arası (kültürel) miras aktarımından bahsedecek olursak “yeni Azerbaycan nesri” konusunda akla gelecek en önemli isim “Celil Memmedkuluzâde “ olacaktır. 60'lı yıllarda bu sanatkâr sanki yeniden keşfedildi. Onun, bize bıraktığı çalışmaları, xrestomatiya² parlıtıısından temizlendi ve biz onun simasında büyük ve her zaman yaşayan muasırımızı gördük” (Anar; Nesrin Fezası. “Azerbaycan” Jurnalı, 1984, S.7, s.167)

Anar, yeni Azerbaycan nesrini onun kalemine yakınlaştıran özelliklerin, her ikisinin de geniş ve ayrıntılı tasvirlerle yönelmesi, hayatı ve insanı belli değer ölçüleri içerisinde tasvir etme meyli göstermesinde aranması gerektiğini düşünüyordu. (Yine orada s. 167.) Anar'ın sadece poetika ve sanat anlayışı itibarıyla işaret ettiği bu yakınlık konusundaki tespitlerine katılmakla birlikte şunu da eklemek gerekir. Bize göre bu yakınlığın temel sebebi, günümüzde sosyal gerçekliğe ve genel olarak hayata, tenkidî bir bakış açısı ile yaklaşılmasıdır. Bu nesirde tenkidî ruh o kadar güçlenmiştir ki, Sosyalist Realizm'in mutlak hakimiyetini savunan münekkitler zaman zaman (bir uyarı kabilinde) Tenkidî Realizm'in yeniden canlanma tehlikesine dikkat çekmişlerdir.

***

Anar'ın Celil Memmedkuluzâde'nin sanatına, şahsiyetine olan büyük sevgisi, sadece onun ekolüne olan bağlılığından ibaret değildir. Bu sevgi Anar'ın bütün çalışmalarına en ince noktasına kadar sirayet etmiştir. Özellikle edebî faaliyetlerine başladığı ilk yıllarda yazdığı satirik hikayeler serisine, yazarın mahlası olan “Molla Nasreddin-66” adını veren Anar, eserin başına da şu ithafı eklemiştir: “MİRZE CELİLE BİN RAHMET”

Anar bir yıl sonra C. Memmedkuluzâde'nin hayatı ve sanatı hakkında “Anlamak Derdi” adlı essesi³ kaleme aldı. Bu eser, herkes tarafından da edibe hasrolunmuş en iyi yazılardan biri olarak gösterilmektedir. Bize göre, Mirza Celil çalışmalarımızda, ağırlık ve derinliği itibarıyla Anar'ın essesi seviyesinde eserler çok azdır.

Anar essede C. Memmedkuluzâde'nin hayatı ve sanatına bir bütün olarak yaklaşmış, edibin bedî-estetik dünyasını, dünya görüşünü, mücadelesini, hayatını, fikirlerini ve benzeri yönlerini bilimsel bir bakış açısı içerisinde değerlendirmekle birlikte, şahsî duygularını da ortaya koymuştur.

² Xrestomatiya : Mecmua, kitap (her hangi bir bilim dalındaki eserlerin eğitim amaçlı ve sistematik bir biçimde yer aldığı mecmua veya kitap);

³ Esse: Monografiden daha kapsamlı olmak üzere sadece bir konu üzerinde yazılmış eser.

Söz konusu çalışmada Mirza Celil hakkında, onun dahiyâne eserleri hakkında birçok orijinal, derin müşahedelere rast ediyoruz. Yazar, üstad Mirza Celil'in, ilk eseri ile Azerbaycan edebiyatına büyük bir yenilik getirdiğini ifade eder. "Eşeğin İtmekliği (Danabaş Kendinin Ehvalatları)" povesti onun ilk eseri olsa da, dahiyâne bir eserdir. Üstelik bu eserle edib asırlardır süregelen klişelere karşı çıkmıştır: "Povestin adı bile başlı başına tartışma konusudur. Asırlar boyu Şark poetikası ince latif mazmunlar sistemini, gül-bülbül teşbihlerini tekrarlıyordu ve birdenbire böyle estetik yoksunu, kaba, sıradan ve sade olsa da bu kadar kasıtlı bir ad: "Eşeğin İtmekliği" Evet, Celil Memmedkuluzâde bütün mazmunlar sistemi, tahkiye usûlü, bakış açısı, yazının bedîî dokusu ile şöyle söylüyordu: "Okuduğunuz eser en sıradan bir ahvalatdır"(Anar, Adamın Adamı, B., Azereşr, 1977, s.195).

Eserin sanat adına başlıca başarılarını kendine özgü bir şekilde ortaya koyan esse yazarı eserde "hiçbir nefes yeri ve ışık şulesi" olmadığını söylüyor: "Ve ben bunu hiç de eksiklik olarak görmüyorum. Böyle bir zulmetle yüzleşmiş, böyle bir cehenneme inmiş yazardan ışıklı pencereler (ümitli beklenti) istemek doğru olmazdı. "Eşeğin İtmekliği" 19. asr Azerbaycan köyünün acı, yanık ve yakıcı manzarasıdır."

C. Memmedkuluzâde'nin diğer eserleri, özellikle de "Ölümler" trajikomedisi konusunda çok orijinal ve ilginç tespitlerde bulunan Anar, edibin "irili-ufaklı çeşitli türlerdeki bütün eserlerinde, anlama kaygısı yaşamış olduğu sonucuna varmaktadır. Mensup olduğu halkın, milletinin, bütün insanların dertlerini, problemlerini anlamak, duymak ve bunları içinde yaşatmak için tabii ki Mirza Celil gibi dahi olmak, onun hissettiğini hissedebilmek gerekirdi...

Essenin sonunda yazar, yine de form gereği bu büyük edebî sima, millî şahsiyet hakkında şahsî ve samimi duygularını kaleme alıyor: "...Ben anladım ki, Celil Memmedkuluzâde'yi yalnız büyük bir yazar gibi, Servantes, Gogol, Dostoyevski, Tolstoy, Çehov gibi benim için nesir üstadı olan bir sanatkâr gibi, halkına ve başka halklarla ilişkilerde örnek olacak bir mütefekkir gibi değil, aynı zamanda sade bir yakınım olarak seviyorum".

Son derece samimi bir tarzda söylenen bu sözlerde yazarın sadece büyük edibe beslediği duygular değil, aynı zamanda onların sanat anlayışlarındaki öz ve birliğin kaynaklarını bulmak mümkündür.

1976'da Anar, Celil Memmedkuluzâde hakkında "Gam Penceresi" adlı piyes yazmış, daha sonra onu biraz daha genişletip "Sizi Deyip Gelmişem" adı ile bastırmıştır. Eser Millî Dram Tiyatrosu'nda başarıyla sahneye konulmuş, bu yakınlarda ise rejisör Rasim Gaçarov Anar'ın senaryosunu esas alarak Mirza Celil hakkında sinema filmi yapmıştır.

Görüldüğü gibi, Anar'ın, Mirza Celil'in adına, konularına yönelmesi süreklilik arz etmektedir. Bir yazar olarak o ne kadar kendini geliştirse, değişip ve olgunlaşsa da idolü olan Mirza Celil'e, "Azerbaycan Molla Nesreddini"ne ilgi ve sevgisini kaybetmiyor. Aksine yıllar geçtikçe, bir sanatkâr olarak şöhreti arttıkça onun Mirza Celil sevgisi daha geniş çevrelere, yazarlara, edebiyatseverlere aşılanıyor daha da genişliyor.

"Ben biliyorum ki, bizim nesil de gidecek. Hepimiz öleceğiz; ama o kalacak ve oğlumun yaşıtı olacak. O bütün zamanların yaşıtı, her neslin yoldaşdır. "Bizden sonra gelenler de onu yeniden keşfedecekler, kendi yaşıtıları, muasırları gibi tanıyacak ve evlatlarına bahşedip gideceklerdir...."

...Ve ne güzel ki, Celil Memmedkuluzde'yi bize yeniden bahşedenler arasında, Anar gibi, kalbinde kaleminde Mirza Celil ruhunu taşıyan sanatkârlarımız var...

Aktaran: Ali EROL*

* Doç. Dr., Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü.